

לעיראקים ישנו חשבון ארוך עם מדינת ישראל, העילה הכורדים נעזרו ע"י אנשי המוסד במאבקם נגד ממשלת עיראק וזאת כצומלין על שהכורדים סייעו לשארית הפליטה היהודית להמלט מעיראק.

מעצרים תליות עינויים - אלה היו מנת חלקם של היהודים שחיו בעיראק לאחר מלחמת תשכ"ז, שמצבם של היהודים בעיראק היה בכי רע, הוצאות להורג, או היעלמות יהודים היו והפכו לדבר יום יומי. חוקי אפליה קשוחים אסרו על יהודי עיראק למכור או למשכן נכסי דלא נידי והגבילו את פאנסתם. כל היהודים רותקו לתחום מגוריהם, רכושם של ההקדש הצבורי היהודי הופקע. עשרות נכבדים ואנשי עסקים נעצרו, נחקרו ועונו ללא משפט. בשלב מסוים אף החלו השלטונות העיראקים בהכנות להקמת מחנות ריכוז ליהודים כדוגמת הרמנים בעיר בעקובה הסמוכה לבגדד עיר הבירה של עיראק.

סודאי תעשיין אמיד יהודי תושב העיר בגדד סבל כיתר אחיו היהודים מרדיפות המשטר העיראקי לאחר מלחמת תשכ"ז שפרסם יומן בשנת 1970.

"הכל מחכים לעמוד התלייה" כותב סודאי ביומנו, "כמה זמן נוכל להישאר חופשי?" כאשר העריצים האלה בני השטן הורגים אותנו בשיטתיות בזה אחר זה? מישהוא, לא חשוב מי, חייב להימתט כדי לסלול את הדרך לאחרים, מישהוא חייב להגיע לאיראן". מסע הטירור והרדיפות היה בעיצומו, היה ברור לכל שאם קיימת אפשרות כלשהי להימלט, פרי זה עם סיוע כורדי, ההצלה של שארית הפליטה בעיראק תוכל לצאת לפועל רק דרך האזורים אשר בשליטת הכורדים, בגבול איראן...

מקס סודאי החליט: "עכשיו-או לעולם לא" היה עליו לחשב את צעריו בקפדנות, הוא ידע היטב שכל אחד, מוסלמי כנוצרי ובודאי ערבי, צפוי לחיפוש ולחקירה מדוקדקים בדרכו צפונה.

ב-27 במרץ 70 יצא סודאי בלוויית חבר, לדרך בת 500 ק"מ, אל ארץ הכורדים. הם נאלצו להצדהות בארבע תחנות ביקורת צבאיות בטרם הגיעו לכפר הנופש הכורדי הקטן צלאח אדין. אתר נופש ידוע, תמים לכאורה, שעיראקים רבים אוהבים לבוא אליו בימי הקיץ הלוהטים. משם יצאו לח'אג' עומראן, שם ניסה ללא הצלחה להיפגש עם אח דממנהיגי המורדים הכורדים הוא יצר קשר עם בעל חנות למימכר טבק, והציע סכום כסף גדול בתמורה לסיוע לו ולמשפחתו להימלט. האיש רשם את הדברים, בינתיים, חזר סודאי בידים ריקות אל האוירה הדכאונית בבגד ב-1 ביוני 70 ניתן האות "האיש מן הצפון" הודיע כי אפשר לבצע מילוט באמצעות מנהיג כורד ראש שט, במחיר 400 דינר לראש, ה/א/א/א/א/ק/ק קרי : 1000 דולר לגולגולסתנאי התחבט עם עצמו. הוא ידע כי הוא משאיר מאחוריו, הור'ים, אח ובני משפחה שהעיראקים בחמתם עלולים לנקום בהם, כאשר יגלו את הבריחה לבסוף ההליטו בחיוב.

טרם היצ יאה, בא לבקרו ראש השבט הכורדי, ליטול את שארית הכסף ולספק את ההנחיות לדרך. "מעכשיו והלאה, שמך אחמד, קצין לשעבר בצבא העיראקי המבקש להגיע עם משפחתך לגבול האירן רק בהגיעכם לתחנת המשטרה הראשונה באיראן תאמר שאתה יהודי, לא לפני כן"-אמר לסודאי. בני משפחת סודאי יצאו במונית עד לכפר הכורדי חריר. התחנה הבאה היתה כפר אחר, סמוך לממפל המים. אחר כך חלפו על פני מחנה צבאי נוסף, ששמוריו לא פסחו על עריכת חיפוש מדוק-דק. בכלי הנמלטים.

בערב החל המסע האמיתי אל הגבול האיראני על גבי ממשות פרדים. שעות על שעות רכבו הנמלטים, עולים ויורדים בלי הפוגה על הרים עצומים וסלעים, תוף העפלה על אינסוף פסגות וגיאות בתום ששת ימי מסע מפרך שכלל גם הליכה רגלי, וכמעט נפילה אל ה התהום, חפו את גבול האיראני והביעו אל העיירה רזאיה, הגיע הקץ לטבל. אך לא לבעיות,

נח זבולוני

סודאי נעצר ע"י הזנדמריה האיראנית המקומית, לאחר שזוהה כקצין עיראק, הוא נכלה והיה מסתבך עד הצוואר, אילולא נחץ לעזרתו קאש הקהה היהודית הקטנה במקום.

מאיראו יצאה מספחת סודאי לאיטליה שם הגיע לידיהם מכתב המבשר כי לא פחות מ-80 יהודים כבר ברחו בעקבותיהם לאיראן.

זו הייתה התחלתו של מבצע הצלה מופלא, הבריחה הגדולה שהייתה כרוכה בסכנת נפשות של הכור-עם.

מולאמנסטאפא ברזני, מנהיג מרד הכורדים, היה הדמות המרכזית מאחורי הילוך שארית הפליטה של יהודי עיראק. מדי יום חצו חמישים יהודים את הגבול בסיוע כורדי.

אחת מהם הייתה הגב' אודיל דלאל ש בעלה יצחק דלאל נחלה שנה קודם לכן ללא משפט, היעד, ספרה דלאל היה עירת הנופש דרבאנד, שאליה נקבצו עשרות יהודים בתואנה של נסיעה לנופש, המבריחים הכורדים היו מאוד אנושיים, הם עשו הכל כדי שימי החילוץ הקשים יחלפו ללא פגע.

לפני חציית הגבול, "ביושבנו בחדר, נכנס אחד המבריחים ואמר שמישהו מבקש לשוחח עמי-מספ גב' דלאל, ולראות את ילדי. זה היה אדם בעל עיניים בוערות והופעה שהקרינה סמכות, הוא נהג כלפי באהדה מודגשת. התעניין במה שעבר עלי בעיראק, ולמצבן של האלמות ש

שבעליהן נחלו. את שיחתנו הקצרה סיים בשאלה האם יש לי איזו משאלה שיוכל למלא, והוסיף בחיוך: "על כורדי אפשר לסמוך"... אמרתי לו שמשאלתי היחידה אינה ניתנת להגשמה, והיא

לחזור לעיראק תוך זמן קצר, לכנס את כל היהודים ולבשר להם שהגאולה מהגיהנום היא בהישג ידם.... שאי שם מושטת להם יד שתעבירם מעבר הגבול.... הייתי נרגשת כולי בהודע לי זה. תו של אותו אדם-היה זה בנו של מוסטפא ברזני מנהיג הכורדים.

קבוצת הבריחה נמשכה ככל שהרדיפות גברו, למרות שבספטמבר 70 נעצרו בצפון עיראק 137 יהודים בתוכם זקנים נשים וטף הם הוחזרו לבגדד ושושמו במעצר, הכורדים שנותרו שחו מכוס התרעלה, כך בא הקץ לגולה שיסבה על נהרות בבל כמאה דורות 2,400 שנה.

ברזאני מנהיג הכורדים הזה גאה מאוד במפעל ההצלה ובחלקו- שלו בו. "אין שום אומה בעולם שאנו חייבים לה כה רבות כמו מדינת ישראל" אמר באחת ההזדמנויות. חיים לבקוק (ב) ראש המשלחת הישראלית לכורדיסטאן, סיפר באחת הלילות אמר לו מוסטפא ברזני, "אני אשם במוחם של הרבה אנשים בשל המהפכה המרידה ואלה הם חיינו, היום קבלתי חנינה על חלק גדול מאשמתי

עם אחת מקבוצת הנמלטים נמנתה אשה טושני ילדיה, אשר בקשו להודות לי על הוצאתם מעיראק, היא סיפרה לי שחיייהם ניצלו בזכותי, נישקתי לראשי הילדים, בכיתי ובאתי לאמר לך, אבו-יוסף (כך כינה את חיים לבקוב) כי עכשיו חלק גדול מחטאי כופר....

ה עיראקים ידעו ~~אז~~ כי אם לא הכל הם תקפו בחריפות את הכורדים בהאשמה ש"בתמורה לסיוע הישראלי להם מסייעים הללו ליהודי עיראק לצאת לארץ ישראל, תמורה או לא, זה מה שברזני עשה.

חילוץ יהודי עיראק היה רק פרק בתולדות הקשר הישראלי-כורדי בשנו השששים והשבעים.

"בצפון עיראק הולכת ומוקמת מדינת ישראל שניה" - התאונן ב-66 שר ההגנה העיראקי עבד אל עזיז אל עוקיילי, ואכן במשך עשור שנים פעלו משלחת של אנשי המוסד "לצידם של מנהיגי מרד הכורדים בעיראק.

מדינת ישראל סיפקה למורדים הכורדים כסף, נשק, ותרופות, תוך הסכמה שבשתיקה ואפילו סיוע סיוע מצד איראן, יריבתה המושבעת של עיראק. היו שטענו כי "המוסד מנסה להקים מדינה כורדית בעיראק.

הישראלים נתנו למורדים ייעוץ מדיני וצבאי, תיכננו מבצעים קרביים בעבורם ואפילו השתתפו בחלקם. בכירים במערכת הבטחון וראשי המוסד ביקרש בכורדיסטאן לעתים מזומנות.

גם לפני קום המדינה התרחשו פרשיות חוסני ברזאני מנהיג סורי ממוצא כורדי שכהן כראש ממשלת סוריה רצה לחולל בשנת 48 הפיכה בדמשק (ולהעניק לכורדים אוטונומיה) הישראלים היו אמורים לגרום למתיחות בחזית ולמשוך כוחות צבא לגבול, כדי שהוא יוכל לתפוס את השלטון, בה מורה הציע הסכם שלו עם מדינת ישראל ההזדמנות הזו כמו אחרות, הוחמצה ע"י ההנהגה הישראלית.

לכורדים אמר לא פעם מוסטפא ברזאני תכונות גורל משותפות עם היהודים, גם הם עם מוסלמי-סוני שאינו ערבי, מהווים מיעוט מול איבה ערבית משופפת, גם הם ידעו דיכוי ורדיפות.

העם הכורדי המונה 10 עד 20 מיליון נפש, נפות בעיראק, איראן, תורכיה וסוריה, שאיפתם של הכורדים לעצמאות לאומית, איימה יותר מכל על עיראק, חלקה של כורדיסטאן העיראקית תופס 17 אחוז קריטיים משטח המדינה, ביחוד בכלכלה, נקל להבין את חרדתם של העיראקים וגם של האיראנים והתורכים מפני הרעיון של עצמאות לכורדים.

שותפן של ברזאני בריגדיר זעים- שהיה הרמטכ"ל הסורי וגם הוא ממוצא כורדי החליט לסמוך על עצמו לאחר שהמחין חמשה חדשים לשתובה ישראלית שלא הגיעה, תפס את השלטון ונעשה לנשיא זעים וראש הממשלה ברזאני בקשו לנהל מו"מ עם מדינת ישראל בן גוריון השתהה את שתובתו ושוב הזדמנות הלכה לאיבוד- כחודש לאחר מכן הודחו זעים וממשלתו בהפיכה נגד והוצאו להורג.

שאי 63 הגיע ראש המוסד מאיר עמית לבירת איראן לפגישה עם ראש המודיעין האיראני (הסוואק) הריאני הגדיר את העמדה של איראן כלפי הנושא הכורדי קא/ל/מק כך: "אנו מתייחסים אל המרד הכורדי כאל נכס שלא יסולה בפז, עם זאת בגלל המיעוט המורדי שלנו, ובגלל יחסינו עם תורכיה, איננו יכולים לתמוך בהם בגלוי, לא היינו רוצים שהמרידה תתפתח למדינה כורדית" זו למעשה היתה עמדת האיראנים לאורך כל הדרך, וזהו ההסבר שהסכמה איראנית ואפילו תמיכה בסיוע ישראלי למורדים הכורדים- עד גבול מסויים. הכורדים כמובן מאליו, שימשו ככלי שרת בידיהם של האיראנים ביחסיהם עם עיראק.

מדינת ישראל, מצידה כפי שראה זאת ראש המוסד מאיר עמית, ראתה בעניין זה לא רק את ההיבט המוסרי ואת האפשרות להקהות את שתניה של העוצמה הצבאית העיראקית. אלא גם עניינים נוספים. עמית קבל את אישורו של ראש הממשלה דוד בן גוריון, וראש הממשלה שבא אחריו לוי אשכול, "לעבוד עם הכורדים".

וכך יצא לדרך "מבצע אתונה" בשנת 63, נציג המוסד בטהרן, א' החל להקים תשתית לסיוע הישראלי לכורדים. משלחות אנשי המוסד שהתחלפו במשך השנים פעלו באופן קבוע לצדו של ברזאני- מנהיג הכורדים. את מעוז הכורדים פקדו ראשי המוסד, בכירים ישראלים ביניהם סגן שר ואלו-פי צבא המשלחות הסיוע ומשלוחי הנשק הגיעו דרך איראן.

דוד קמחי מבכירי "המוסד" שהיה הנציג הישראלי הראשון שביקר בכורדיסטאן, ויצר מגע בחתי אמצעי עם מוסטפא ברזאני, מספר: "עלינו על הר בשם קא/ל/מק, וירדנו לעבר בקעת רואנדוז, שם במרחק כמה מאות מטרים, היתה מפקדה של חטיבה עיראקית, חשבת לעצמי, בלשון מעטה, שהעיראקים לא היו מגיבים ברוחב לב, אילו תפסו אותנו, במהלך הסיור, ליד כפר הנקרא גאמאלה, עמדנו בשדה עם ברזאני, בדיוק אז, חלפו מעלינו שני מיגים סובייטיים, והשליכו פצצות. כולנו נשכבנו על הקרקע, במשך סיורנו שוב היינו יעד להפצצות של מיגים.

ים. הרחתי איפפוא את המלחמה מקרוב. באותו הזדמנות אמרתי- מספר קמחי- לברזאני במדינת ישראל ישנה אהדה רבה לכורדים, כעם הנאבק על זכות קיומו, אהדתה של מדינת ישראל אינה נובעת מכך ששני עמים עומדים נגד אויב משותף, אלא מכך שהכורדים הם ממשיכיו של עם עתיק, יומין הלוחם במולדתו לקיום זהותו העצמאית. אין למדינת ישראל דבר נגד הערבים,

אבל כאשר הם מנסים להשמיד עם, הרי מן ההכרח שנעשה כמיטב יכולתנו לסכל את מזימותיהם ונסייע לאחרים העומדים בפני סכנה דומה"6 אמר כאמור קמלח לברזאני מארחו, מלים שהיו כשמך בעצמותיו של מוסטאפא ברזאני....

ברזאני מנה את בקשותיו: נשק, מזון וכסף, ותרופות, קמחי הזדרז להבהיר לברזאני שמדינת ישראל איננה מעצמה כל יכולה, אך הבטיח שתנסה להשיג לכורדים כלי נשק שביקשו, ממקורות זרים, ותסייע באיומונם של לוחמים כורדים ובהכשרתם של מומחים ומטחון שותף, מדינת ישראל גם הפעילה בית חולים באיזור.

עם שובו לארץ המליץ קמחי "לתמוך בכורדים בכל לב, משום שהם מרתקים אליהם את מחצית הצבא העיקאקי, עובדה שגם האיראנים שמחיה בה" קמחי פירט שורה של המלצות שתוכנן אסור לפרסמן גם 31 שנה לאחר המעשה.

בשנים הבאות, שהו בכורדיסטאן משלחות ישראליות קבועות. בראשן עמדו בין היתר, דוד קרון מבכירי קהלת המודיעין הישראלי. סגן אלוף צורי שגיא, חיים לסקוב ושבתאי שביט. בכורדים גם זכו לפיקוריהם שח אישים רמי דרג ישראליים ביוני 66 יצאו לכורדיסטאן מאיר עמית (ראש המוסד), והאלוף רחבעם זאבי. המפגש עם הכורדים-סיפר גנדי כעבור שנים"היה מדהים והשאיר בי משקע מחנך"